

**МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
ЧОРНОМОРСЬКИЙ ДЕРЖАВНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
ІМЕНІ ПЕТРА МОГИЛИ**

ОВРАМЕЦЬ Михайло Анатолійович

УДК 327+341.1:061.1ЄС

**ЧИННИКИ ІММІГРАЦІЇ В ПОЛІТИЦІ
ЄВРОПЕЙСЬКОГО СОЮЗУ НА ПОЧАТКУ ХХІ СТ.
(КОНЦЕПТУАЛЬНИЙ ТА ПРАКСЕОЛОГІЧНИЙ ВИМІРИ)**

Спеціальність 23.00.04 - політичні проблеми
міжнародних систем та глобального розвитку

АВТОРЕФЕРАТ
дисертації на здобуття наукового ступеня
кандидата політичних наук

Миколаїв – 2015

Дисертацією є рукопис.

Роботу виконано в відділі трансатлантичних досліджень Державної установи «Інститут всесвітньої історії Національної Академії наук України».

Науковий керівник: кандидат історичних наук, доцент
Толстов Сергій Валеріанович,
Державна установа «Інститут всесвітньої історії
Національної Академії наук України»,
в. о. завідувача відділу трансатлантичних досліджень

Офіційні опоненти: доктор політичних наук, професор
Дудко Ірина Дмитрівна,
ДВНЗ «Київський національний економічний
університет імені Вадима Гетьмана»,
завідувач кафедри політичної історії

кандидат політичних наук
Макар Віталій Юрійович,
Чернівецький національний університет
імені Юрія Федьковича,
доцент кафедри міжнародних відносин

Захист відбудеться «18» вересня 2015 р. о 13.00 годині на засіданні спеціалізованої вченої ради К 38.053.01 у Чорноморському державному університеті імені Петра Могили за адресою: 54003, м. Миколаїв, вул. 68 Десантників, 10.

З дисертацією можна ознайомитись у бібліотеці Чорноморського державного університету імені Петра Могили за адресою: 54003, м. Миколаїв, вул. 68 Десантників, 10.

Автореферат розісланий « 7 » серпня 2015 р.

**Вчений секретар
спеціалізованої вченої ради**

Н. А. Громадська

ЗАГАЛЬНА ХАРАКТЕРИСТИКА РОБОТИ

Актуальність теми дослідження. Геополітичні зміни та нерівномірність розвитку окремих держав та регіонів наприкінці ХХ – початку ХХІ ст. стимулювали зростання масштабів міжнародних міграцій населення. Серед політичних і соціальних викликів, що постали перед Європейським Союзом на початку ХХІ ст., суттєвого значення набуло збільшення притоку зовнішніх мігрантів та біженців, особливо з країн Східної Європи, Африки та Близького Сходу. Хоча від масового напливу стихійної імміграції найбільше потерпають країни «південної смуги» ЄС, насамперед Мальта, Греція, Італія, Іспанія, найчисельнішими залишаються потоки іммігрантів до Німеччини, Франції та Великої Британії. Не менш вагомим стимулом активізації міграційних процесів стало розширення ЄС через приєднання 11 країн Центральної Східної Європи.

Ухвалення та консолідація установчих договорів ЄС в період між 1992 та 2007 рр. стимулювали розвиток спільних політик ЄС у різних галузях, включаючи регіональну, транспортну, енергетичну, екологічну, освітню, інформаційну, охорони здоров'я та захист прав людини. Політика ЄС у сфері регулювання зовнішніх міграцій належить до новітніх напрямів спільної діяльності країн-членів Союзу. Європейська концепція регулювання міграцій має наскрізний характер, поєднуючи механізми співпраці в сфері юстиції та внутрішніх справ (внутрішня безпека) та інструменти зовнішньої політики. В широкому контексті міграційний менеджмент та соціокультурна політика є важливими елементами становлення в ЄС спільного «простору свободи, безпеки та справедливості».

Зростання масштабів та інтенсивності міграційних процесів спонукали керівні установи ЄС визнати міграцію глобальним феноменом, який суттєво впливає на безпеку та соціальну та політичну стабільність спільноти. Це знайшло втілення в ухваленні таких орієнтирів, як зміцнення співробітництва та взаємодії між державами-членами ЄС, активізація діалогу з ключовими країнами походження мігрантів та співпраця з транзитними країнами в межах Європейської політики сусідства, включаючи Україну.

Набуття чинності Угоди про асоціацію між Україною та ЄС суттєво впливатиме на корекцію українського законодавства, міграційну ситуацію в Україні та перспективи зближення держави з європейським інтеграційним об'єднанням.

Зв'язок роботи з науковими програмами, планами, темами. Дослідження виконано в рамках планової державної наукової тематики відділу трансатлантичних досліджень Державної установи «Інститут всесвітньої історії Національної академії наук України» «Стратегічне партнерство міжнародних суб'єктів у контексті глобальних політичних трансформацій» (державний реєстраційний номер 0114U000641).

Мета і завдання дослідження. Мета дисертації полягає у встановленні ролі міграційних процесів та пов'язаного з ними комплексу політичних, інституціональних і соціокультурних чинників у сучасному розвитку європейської інтеграційної спільноти.

Визначена **мета** передбачає виконання таких дослідницьких завдань:

- виявити головні особливості та новітні тенденції, які характеризують вплив проблем імміграції на соціальну структуру та політичні процеси в країнах ЄС;
- з'ясувати позиції та підходи основних європейських партійно-політичних течій з питань міграційної політики та мультикультуралізму;
- визначити сучасні методологічні підходи, які стосуються природи та ролі міграційних процесів у контексті формування спільного простру свободи, безпеки та справедливості в Європейському Союзі;
- ідентифікувати основні тенденції, пов'язані зі становленням спільної політики ЄС у сфері контролю міграцій та надання притулку;
- встановити та проаналізувати цілі та заходи керівних органів ЄС щодо регулювання міграцій та адаптації іммігрантів;
- відстежити вплив політики ЄС у сфері міграцій на відносини з Україною та формування національної концепції міграційної політики.

Об'єктом дослідження є політика ЄС у сфері соціально-політичних відносин, включаючи аспекти внутрішніх справ, безпеки та зовнішньої політики.

Предметом дослідження є вплив зовнішніх міграцій на політику керівних інститутів Європейського Союзу та суспільно-політичний розвиток країн-членів ЄС.

Методи дослідження. Вибір методів дослідження зумовлений міждисциплінарним характером проблем європейської інтеграції та складною природою міграційних процесів, які становлять своєрідну форму міжсуспільної взаємодії в глобалізованому світі. Узагальнення результатів дослідження передбачає поєднання політологічного, соціально-філософського та культурологічного бачення проблеми.

Специфіка дослідження полягає в наявності складного взаємозв'язку різних аспектів проблеми, яка пов'язана з імміграцією (явища, що має зовнішнє походження) та подальшою інтеграцією мігрантів до суспільств країн ЄС (явища, що з точки зору суспільних процесів вже має переважно внутрішню природу). В свою чергу приплив іммігрантів та складні процеси їх адаптації до суспільного життя країн ЄС змінюють етносоціальну структуру приймаючих країн, що знаходить віддзеркалення в політичній та соціокультурній сферах, а також зумовлює впровадження відповідних політичних заходів на рівні керівних органів ЄС та національних урядів держав-членів.

Розкриття теми і розв'язання поставлених завдань ґрунтується на комплексі методів, що включають загальнонаукові та спеціально-наукові підходи та елементи аналізу. В роботі використано основні загальнонаукові методи дослідження – аналізу, синтезу, індукції та дедукції. Застосування методу історизму дозволяє відстежити вплив міграційних процесів в ході еволюції ЄС та корекції міграційної політики його країн-членів. Застосування методів аналогії та порівняльного аналізу дає змогу уточнити зміст низки понять, таких як міграція, імміграція, циркулярна міграція, нелегальна міграція, адаптація, їх спільні риси та відмінності.

Порівняльний та структурно-функціональний підходи використовуються при відстеженні еволюції наукових і концептуально-теоретичних уявлень про міграції, їх вплив на політику держав та інституцій ЄС, соціокультурну динаміку європейських суспільств. Застосування цих підходів у поєднанні з загальнонауковими логічними методами полегшують відстеження взаємозв'язків між різноплановими процесами.

Структурно-функціональний метод, основу якого становить аналіз змісту та динаміки структурних категорій, важливий з точки зору розуміння цілей та завдань спільного простору свободи, безпеки та справедливості ЄС, який ідеологічно побудований на конструктивістській основі, однак запроваджується та регулюється за допомогою інституціональних, загально-правових, міжнародно-правових, політико-безпекових та інших регуляторних інструментів, включаючи запобіжні та примусові.

Компаративістські методи (порівняльно-історичний та політико-порівняльний) дозволили шляхом синхронного та асинхронного порівняння фактів та тенденцій проаналізувати особливості становлення спільної міграційної політики ЄС, виявити розбіжності в підходах урядів країн-членів, а також перепони на шляху уніфікації спільних правил, стандартів та нормативів.

Наукова новизна одержаних результатів. Авторський підхід ґрунтується на аналізі та поєднанні різних аспектів впливу чинників імміграції на розвиток країн ЄС та політику керівних інститутів Союзу. В дослідженні зроблено спробу з'ясування стану та перспектив формування міграційної політики ЄС як нового напрямку спільної політики інтеграційної спільноти. Визначено специфічну роль міграцій як багатопланового явища, що має як позитивні, так і негативні наслідки для різних країн та суспільств, включаючи країни походження мігрантів та приймаючі країни (країни призначення).

Наукові положення, які найбільшою мірою розкривають новизну дослідження, полягають у наступному:

Вперше:

- Доведено, що міграційна політика ЄС являє собою новий напрям діяльності органів ЄС та країн-членів, який потенційно тяжіє до статусу нової специфічної галузі спільної політики Союзу. Водночас у межах цієї сфери діяльності ЄС виявлено суттєві розбіжності, пов'язані з різним рівнем економічного розвитку та потребами ринку праці, неоднаковими бюджетними можливостями країн-членів та специфікою їх географічного розташування. Встановлено, що саме ці розбіжності суттєво гальмують процес становлення спільної політики ЄС щодо міграцій та притулку, яка вважається принциповим елементом спільного європейського простору свободи, безпеки та справедливості, декларованого установчими договорами ЄС.

- Визначено, що попри те, що з 1999 р. проблеми імміграції та надання притулку вважаються частиною комунітарного права ЄС та компетенцією його керівних органів (Європейської Ради, Ради ЄС з питань юстиції та внутрішніх справ, Європейської Комісії та спеціалізованих функціональних установ), діяльність інститутів ЄС та урядів країн-членів у сфері міграцій ґрунтується

переважно на принципах координації, а не на принципах солідарності, як це позначено в Лісабонській версії установчих договорів ЄС (2007 р.).

- Визначено та проаналізовано основні мотивації інституцій та інтереси країн-членів ЄС, які зумовлюють ставлення до проблем імміграції, залучення зовнішніх мігрантів та спрямовують політику їх адаптації та інтеграції.

- Проаналізовано позиції, спільні підходи та розбіжності в ставленні основних європейських партійно-політичних об'єднань до проблем міграції та культурного плюралізму.

Дістали подальшого розвитку:

- Визначено основні напрямки регулювання імміграції в документах та рішеннях керівних та представницьких органів ЄС.

- Проаналізовано основні зовнішньополітичні ініціативи ЄС, пов'язані з регулюванням міграційних процесів («Глобальний підхід» до проблем міграцій, тристоронній діалог з країнами походження мігрантів та транзитними країнами, взаємозв'язок проблем міграцій з програмами економічної допомоги та розвитку).

- Критично розглянуто основні концепції та проекти, спрямовані на інтеграцію мігрантів, які застосовуються урядами країн-членів спільно з міжнародними організаціями.

Удосконалено:

- Окреслено політико-ідеологічні особливості основних моделей суспільної інтеграції та соціокультурного менеджменту в багатоетнічних суспільствах країн ЄС.

- Розглянуто вплив міграційних проблем на сучасний стан відносин між Україною та ЄС та перспективи вдосконалення міграційної політики України з урахуванням положень Угоди про асоціацію між Україною та ЄС.

Практичне значення одержаних результатів. Положення і висновки, сформульовані в дисертації, окреслюють загальний стан міграційних проблем у ЄС, включаючи вплив імміграції на суспільно-політичний розвиток європейських країн та формування і координацію підходів керівних органів ЄС у зазначеній сфері. Результати дисертаційного дослідження можуть бути використані при підготовці довідково-аналітичних матеріалів, пов'язаних з подальшою розробкою зовнішньополітичного курсу України, при підготовці допоміжних матеріалів щодо політичного діалогу між Україною та ЄС та в контексті адаптації до вимог та нормативів візової та міграції політики ЄС.

Фактичний матеріал та аналітичні узагальнення дисертації можуть бути використані в науково-дослідній роботі з проблематики європейської інтеграції, міграційних процесів та соціокультурних проблем європейських країн, та в процесі викладання нормативних курсів і спецкурсів у вищих навчальних закладах, підготовки навчальних посібників із зазначеної проблематики.

Апробація результатів дисертації. Основні положення дисертації викладені у доповідях на Міжвідомчій науково-практичній конференції «Перспективи відносин України зі США, РФ, ЄС і НАТО в посткризовому світі» (м. Київ, 4 березня, 2011 р.); Міжвідомчій науковій конференції «Світові трансформаційні процеси: тенденції, напрями, перспективи» (м. Київ,

22 листопада 2012 р.); Міжнар. науковій конференції «Позиціонування України в відносинах з ЄС, Росією, Митним союзом і НАТО» (м. Київ, ІСЕМВ НАН України, 10 квітня 2013 р.); Міжнар. науково-практичній конференції «Реструктуризація глобального простору: історичні виклики та імперативи» (м. Київ, ДАУ при МЗС України, 18 квітня 2013 р.); Міжнар. науково-практичній конференції «Європейська перспектива України та візова політика країн ЄС: виклики і можливості» (м. Донецьк, 15 листопада 2013 р.); Всеукраїнській науково-практичній конференції «Південна Україна в міжнародних відносинах: історія та сучасність» (м. Миколаїв, 18 жовтня 2013 р.); Міжнар. науковій конференції «"Третя хвиля" демократизації на теренах Євразії: досвід новітньої історії та виклики сучасності» (м. Київ, Державна установа «Інститут всесвітньої історії Національної Академії наук України», 20 березня 2014 р.); Міжвідомчій науковій конференції «США у трансформаціях сучасного світу: геополітичний вимір» (м. Київ, ДУ «Інститут всесвітньої історії Національної Академії наук України» / Ін-т міжнар. відносин Київ. нац. ун-ту ім. Т. Шевченка, 14 квітня 2014 р.); III міжнародній науково-практичній конференції «Реструктуризація глобального простору: історичні виклики та імперативи» (м. Київ, ДАУ при МЗС України, 24 квітня 2014 р.); Міжнар. науковій конференції «Стратегії партнерства та співробітництва в контексті актуальних проблем всесвітньої історії та міжнародних відносин» (м. Київ, ДУ «Інститут всесвітньої історії Національної академії наук України», 31 березня 2015 р.).

Публікації. Основні положення дисертації викладені в шести наукових статтях, 5 з яких опубліковані в фахових виданнях України, 1 стаття – в науковому журналі України, який включено до міжнародної наукометричної бази IndexCopernicusInternational, та вісьмох тезах доповідей у збірниках матеріалів наукових конференцій.

Структура дисертації. Робота складається зі вступу, трьох розділів, що включають 9 підрозділів, висновків і списку використаних джерел та літератури. Загальний обсяг дисертації складає 221 сторінку. Обсяг основного тексту складає 180 сторінок. Список використаних джерел (41 стор.) налічує 357 найменувань.

ОСНОВНИЙ ЗМІСТ РОБОТИ

У **«Вступі»** обґрунтовано вибір і актуальність теми дисертації, сформульовано мету, завдання, визначено об'єкт, предмет та методи дослідження, розкрито наукову новизну, теоретичне і практичне значення одержаних результатів, викладено апробацію результатів роботи.

В першому розділі **«Теоретико-методологічна база та стан дослідження проблеми»** розглянуто загальнометодологічні основи політичного аналізу сучасних міграційних процесів та викладено описання джерельної бази дослідження.

Серед основних підходів, які застосовуються при аналізі проблематики міжнародних міграцій, основну увагу приділено політико-економічному та соціокультурному підходам. Міграції безпосередньо впливають на

перерозподіл демографічних ресурсів та баланс робочої сили, позначаються на соціально-демографічній та етнокультурній структурі населення приймаючих країн та впливають на перебіг міжнародних відносин. У країнах Західної Європи населення іммігрантського походження становить від 12% до 20%. Зростання інтенсивності імміграції до ЄС на початку XXI ст. суттєво загострило ставлення до цієї проблеми в політичних колах країн-членів.

Політичні аспекти міграційних проблем розглядаються в декількох ракурсах, які включають вплив імміграції на суспільно-економічний розвиток окремих держав та спільноти в цілому; міжінституційні взаємини усередині ЄС, між керівними інституціями Союзу та органами влади його країн-членів; політичні відносини, пов'язані з регулюванням міграційної політики, включаючи дискусію щодо становлення спільної політики ЄС у сфері міграцій, координацією політики стосовно адаптації мігрантів та захисту простору ЄС від притоку нелегальних мігрантів; актуалізацією ролі проблем імміграції в ході впровадження спільної зовнішньої та безпекової політики ЄС.

Інший напрям дослідження міграційних проблем та процесів пов'язаний з порівняльним аналізом різних форм етнополітики. З метою гармонізації внутрішньосуспільних відносин органи влади приймаючих країн змушені розробляти програми адаптації іммігрантів, частка яких у населенні приймаючих країн невпинно зростає. З одного боку визнається, що залучення додаткової робочої сили потрібне для забезпечення конкурентоспроможності європейських економік та поліпшення соціодемографічного балансу. З іншого боку приток іммігрантів призводить до виникнення значних іноетнічних громад, що мають слабкий зв'язок з домінуючим суспільством.

Політика регулювання міграцій та адаптації мігрантів у країнах ЄС тісно пов'язана з концепцією «спільного європейського простору свободи, безпеки та справедливості», створення якого задекларовано в Договорі про функціонування ЄС. З метою вдосконалення концепції європейської демократії та аналітичного забезпечення проекту розбудови спільного європейського політико-правового простору в 2005 р. було створено дослідницький консорціум Challenge («Виклик»), покликаний сформулювати міждисциплінарний підхід до проблем європейського політико-правового простору та зовнішнього впливу ЄС (в рамках Європейської політики сусідства та діалогу з країнами «Третього світу»). Рекомендації проекту були враховані в Стокгольмській програмі ЄС на 2010-2014 рр., яка значною мірою стосувалася міграційних проблем, та в інших директивних і робочих документах керівних установ Союзу.

Важливий напрям європейських концептуальних розробок і досліджень, пов'язаних з питаннями регулювання міграцій, стосується розвитку спільної зовнішньої політики ЄС. Зовнішня діяльність ЄС, пов'язана з питаннями правосуддя і внутрішніх справ, тісно пов'язана зі спробами ЄС здійснювати нормативний та політичний вплив у зовнішньому просторі щодо країн європейської периферії та інших регіонів. Ці аспекти посідають вагомe місце в роботах багатьох європейських дослідників (К. Босуелл, Е. Геддес, М. Емерсон, С. Каррера, С. Лавене, Ж. Монар). Висунуті дослідниками рекомендації

апробувалися на практиці, зокрема в рамках проголошеного Європейською Радою «глобального підходу» до проблем міграції (2005 р.) та в діяльності профільних агенцій ЄС (Європол, Євроюст, Фронтекс, Євродак).

Огляд методологічних підходів, присутніх в європейських дослідженнях з міграційної проблематики, вказує на спроби сформулювати консолідований підхід, який має ґрунтуватися на поєднанні соціально-економічних, політичних та соціокультурних чинників. Важливим елементом, властивим формулюванню та реалізації завдань концептуального забезпечення політики в сфері регулювання міграцій є спроба поєднання загальнодемократичних принципів забезпечення прав людини з міркуваннями економічної доцільності та безпеки суспільства. Ці тенденції віддзеркалюють гострі дебати довкола концепції внутрішньої безпеки ЄС, які тривають з 2010 р.

Реалізація поставлених у дисертації дослідницьких завдань зумовила залучення та опрацювання широкого кола джерел. Використані джерела можна поділити на декілька основних груп, включаючи офіційно-документальні матеріали керівних установ ЄС та окремих країн-членів, документи міжнародних організацій, закони, урядові постанови та укази президента України, статистичні матеріали, документи парламентського походження, у т. ч. матеріали дебатів та резолюції Європейського парламенту, документи політичних партій та партійних об'єднань ЄС, статті та публічні виступи державних діячів і представників політичних партій, матеріали та повідомлення інформаційних агентств та періодичних видань, доповіді, матеріали та аналітичні довідки різних дослідницьких центрів, матеріали наукових досліджень (монографії та статті зарубіжних і вітчизняних авторів).

Найбільш докладно розвиток політики ЄС щодо імміграції представлено в документах керівних інституцій ЄС – Європейської Комісії, Європейської Ради, Ради міністрів ЄС з питань юстиції та внутрішніх справ і Ради міністрів ЄС з загальних та міжнародних питань. До основних документів ЄС з питань імміграції та притулку належать «Європейський пакт з імміграції та притулку» (2008 р.), послання Європейської Комісії «Глобальний підхід до міграції та мобільності» (2011 р.), п'ятирічні програми діяльності ЄС, присвячені формуванню єдиного простору свободи, безпеки і справедливості.

Значний блок документів ЄС стосується визначення та уточнення практичних інструментів політики в сфері регулювання міграцій та адаптації мігрантів. Серед документів, які віддзеркалюють розвиток цього напрямку діяльності керівних установ ЄС провідне значення мають спільний «Порядок денний з інтеграції» (2005 р.), послання Європейської Комісії «В напрямку спільної імміграційної політики» (2007 р.), рамковий «План дій ЄС щодо викликів міграції – Стратегічна відповідь» (2012 р.) та ін.

Окремий блок джерел стосується міграційної політики України. До них належать закони України «Про імміграцію» (2001 р.), «Про біженців та осіб, які потребують додаткового або тимчасового захисту» (2011 р.), «Про правовий статус іноземців та осіб без громадянства» (2011 р.), Укази Президента України «Питання Державної міграційної служби України» (2011 р.) та «Про Концепцію державної міграційної політики» (2011 р.).

Серед робіт представників європейських наукових шкіл важливе місце займають дослідження П. Боелса, К. Босуелл, Е. Геддеса, Р. Козловські, М. Саттеруейт, Дж. Уоттса, в яких розглянуто специфіку становлення та розвитку європейського міграційного режиму. Різні аспекти впливу міграцій на політичні процеси в країнах-членах ЄС розглядаються в працях К. Бертрана, К. Джоппке, Т. Еша, М. Кастельса, Дж. Лоуренса, Г. Менца, Е. Мессіні, Дж. Папайанні, Б. Рінгера, Б. Течке, Ч. Тейлора, А. Тріандафілідоу, М. Шайна, С. Шеффлера, Ф. Шиммельфенніга, Т. Якобі та ін.

Помітне місце в сучасних дослідженнях європейських авторів посідають питання міжінституціональної взаємодії між структурами та установами ЄС, а також між його центральними органами та урядами держав членів (Е. Гілд, С. Каррера, С. Лавене). Регіональні аспекти політики ЄС щодо регулювання зовнішніх міграцій розглядаються в роботах П. Альварес-Плата, Т. Йоніч, Дж.-П. Кассаріно, Дж. Мавроді та ін.

Міжетнічні та соціокультурні відносини становлять окремий напрям досліджень, що включає етнополітику окремих держав ЄС, діяльність радикальних ісламістських організацій, стан політичних настроїв іммігрантів, посилення ісламофобії тощо.

В роботах російських авторів помітну увагу приділено економічним, політико-правовим аспектам європейських міграційних процесів та питанням, пов'язаним з можливістю використання досвіду регулювання міграційних процесів у ЄС (Г. Глущенко, І. Івахнюк, Г. Сапего та ін.).

Загальні проблеми європейської інтеграції досліджуються в працях багатьох українських авторів, у т. ч. Н. Антонюк, О. Брусиловської, І. Дудко, В. Копійки, А. Кудряченка, В. Манжоли, М. Миколаєвича, І. Піляєва, І. Тодорова, С. Толстова, С. Федуняка, Л. Чекаленко та ін. Проблеми міграцій та їх впливу на політику ЄС та України привертала увагу представників різних наукових галузей – економістів (М. Відякіна), юристів (Н. Бортник, О. Краєвська, М. Саракуца, А. Супруновський), політологів (М. Вербовий, Р. Жангожа, В. Шамраєва), філософів (М. Кузьменко, О. Литвиненко, К. Яценко), істориків (Ю. Драч, І. Марков, Х. Фогел) та культурологів (А. Бандурка, Н. Висоцька), в яких розглянуто питання мультикультуралізму, загальні ознаки міграційної політики ЄС та окремих країн-членів.

На характер і тематику досліджень міграційних проблем в Україні суттєво вплинула наукова діяльність О. Малиновської, яка є провідним вітчизняним фахівцем у цій галузі. Проте обраний автором дискурс дослідження досі не був предметом окремого аналізу в українській науковій літературі. Висвітлені в дослідженнях українських авторів (Ю. Драча, О. Малиновської, О. Краєвської, В. Шамраєвої, Х. Фогел) аспекти дають лише оглядове й фрагментарне уявлення про роль міграцій та пов'язаний з ними комплекс суспільно-політичних відносин на сучасному етапі європейської інтеграції.

В другому розділі **«Вплив зовнішніх міграцій та іммігрантських громад на суспільно-політичний розвиток ЄС та його країн-членів»** проаналізовано вплив імміграції на соціальну структуру та політичні процеси в країнах ЄС,

позиції європейських партійно-політичних об'єднань з питань міграційної політики та мультикультуралізму та розглянуто роль міграційних чинників у контексті становлення спільного політико-правового простру та зовнішньої політики ЄС.

В країнах ЄС допуск громадян третіх країн до працевлаштування регулюється різними правилами та нормативами, покликаними задовольняти потреби ринку за умов захисту інтересів національної робочої сили. За сукупними оцінками, на початку 2000-х рр. мігранти, що прибували до ЄС з метою працевлаштування, становили менш як 15% їх загальної кількості. Натомість переважна більшість іммігрантів потрапляли до ЄС з метою возз'єднання сімей або з мотивів гуманітарного захисту, в якості біженців. В дослідженні Єврокомісії (2004 р.) стверджувалося, що способи залучення мігрантів не дозволятимуть країнам ЄС відшкодувати дефіцит робочої сили в період після 2010 р. Зростання частки мігрантів, що в'їздили до ЄС з метою отримання притулку, призводило до збільшення соціальних витрат за умов збільшення розриву між їх кількістю та потребами економічного розвитку. Заклики урядів низки держав ЄС до перегляду соціальних гарантій для мігрантів та членів їхніх родин з менш розвинених країн Союзу були пов'язані насамперед з ускладненням ситуації на ринку праці та внутрішньополітичними обставинами, включаючи посилення впливу ненаціоналістичних та лівих партій, які гостро критикували уряди країн ЄС за прорахунки в міграційній політиці.

Загострення суспільних проблем, пов'язаних з ускладненням відносин між місцевими громадами та іноетнічними спільнотами, спонукало уряди провідних країн ЄС до спроб ширшого застосування до іммігрантів методів асиміляції. Про це зокрема свідчили заяви політичних лідерів Німеччини, Великої Британії, Франції та ін. країн, які констатували невдачі мультикультурної політики в своїх країнах та пов'язані з цим політичні та соціальні ризики.

На загал міграційні проблеми у країнах ЄС пов'язані з декількома тематичними блоками. Ледь не найважливіший із них стосується стану систем соціального захисту та спроможності держав ЄС забезпечувати соціальну допомогу соціально вразливим верствам суспільства. Вступ до ЄС країн Центральної Східної Європи призвів до збільшення міграції з цих країн до Західної Європи. Обмеження на вільне переміщення мігрантів з Естонії, Латвії, Литви, Польщі, Словаччини, Словенії Угорщини, Чехії діяли до 1 травня 2011 р., а щодо громадян Болгарії та Румунії – до 1 січня 2014 р. У зв'язку з завершенням терміну дії цих обмежень уряди низки країн Західної Європи порушили питання про перегляд нормативів, які стосуються соціального обслуговування мігрантів з бідніших країн-членів ЄС.

Помітна роль у політичному дискурсі належить питанням адаптації та інтеграції мігрантів. Урядові кола більшості країн ЄС схиляються до примусових методів заохочення інтеграції іммігрантів, визнаючи при цьому доцільність діалогу з представниками іммігрантських громад.

Значного суспільного резонансу набула проблема біженців та нелегальних, мігрантів. Це питання містить як гуманітарні, так і суто політичні аспекти, пов'язані з небажанням європейських політиків заохочувати приток біженців і

очевидною неспроможністю урядів країн ЄС утримувати всіх охочих дістати притулок у країнах Союзу.

Масовий приток нелегалів та активізація діяльності радикальних ісламістів спричинили посилення уваги до протидії загрозі тероризму. Виникнення в країнах Азії та Африки ареалів, контрольованих бойовиками «ісламської держави», стимулювало активізацію співпраці країн ЄС в сферах внутрішньої та зовнішньої безпеки, включаючи відстеження діяльності радикальних організацій та запобігання організованій злочинній діяльності. У зв'язку з загрозою терактів у країнах ЄС значного резонансу набула участь громадян європейських країн у бойових підрозділах ісламських терористичних угруповань та мереж в Іраку, Сирії та Лівії.

Міграційна проблематика суттєво впливає на позиціонування європейських партійно-політичних об'єднань, включаючи християнських демократів, соціал-демократів, консерваторів, лібералів, зелених, лівих та неонаціоналістів. Серед них, за певними винятками, домінують християнські демократи (Європейська народна партія, ЄНП) та соціал-демократи (Партія європейських соціалістів). Значний успіх «євроскептиків» на виборах до Європарламенту (2014 р.) став свідченням зміни настроїв в країнах ЄС. Хоча ЄНП і соціал-демократи загалом дістали 412 місць із 751, праві та ліві угруповання позасистемної опозиції збільшили своє представництво з 99 до 124 мандатів. Це дозволяє представникам неонаціоналістів та лівих радикалів збільшити вплив на внутрішню та зовнішню політику ЄС, включаючи вимоги обмеження імміграції, припинення розширення ЄС та встановлення жорстких нормативів у соціокультурній сфері. Стосовно України ці тенденції вже виявилися в спробах заблокувати впровадження тимчасового режиму застосування Угоди про асоціацію з ЄС в вересні 2014 р.

Визнання керівними установами ЄС комплексного характеру міграційних проблем зумовило поєднання інструментів внутрішньої, зовнішньої та безпекової політики як засобів виконання статутних завдань, пов'язаних зі створенням спільного політико-безпекового простору ЄС. Після 2011 р., в зв'язку з затвердженням «Глобального підходу до міграції та мобільності», пріоритетну увагу було приділено розгалуженню діяльності європейських безпекових агенцій, включаючи Європол, Євроюст, Фронтекс, Євродак та ін. Питання контролю міграцій та протидії проникненню нелегальних іммігрантів все більшою мірою переміщуються в сферу зовнішньої політики, включаючи регіональні механізми діалогу з країнами Південного Середземномор'я, Близького Сходу, Африки та «Східного партнерства».

Суттєвого значення набуває зв'язок програм зовнішньої допомоги ЄС на цілі розвитку з регулюванням міграційних процесів у вигляді спроб керівних установ ЄС встановити з країнами, що розвиваються, режим спільного контролю за міграційними процесами, застосування реадмісії та налагодження циклічної міграції. Керівні установи ЄС вважають врегулювання регіональних конфліктів важливим чинником запобігання масовому напливу біженців. З метою локалізації біженців у конфліктних зонах, ЄС організує надання

біженцям значної гуманітарної допомоги. Створення ЄС у жовтні 2014 р. спеціального механізму цивільного захисту має сприяти координації надання гуманітарної допомоги Україні з боку Єврокомісії та держав-членів ЄС.

Третій розділ **«Регулювання проблем імміграції в діяльності керівних та представницьких органів ЄС»** містить огляд політики ЄС у сфері внутрішніх міграцій, формування спільної політики ЄС у сфері контролю міграцій та надання притулку, методів адаптації іммігрантів, а також відносин між ЄС та Україною в контексті міграцій та європейської міграційної політики.

Міграційна політика ЄС є результатом складної практики ухвалення рішень на декількох структурних рівнях, включаючи міжнародний, наднаціональний та національно-державний. При цьому основна тенденція полягає в поступовому зміщенні центру ухвалення рішень на рівень керівних структур ЄС, хоча це й не заперечує збереження урядами країн ЄС низки важливих повноважень у галузі внутрішнього законодавства та запровадження термінових заходів, пов'язаних з регулюванням міграційних процесів.

Розвиток міграційної політики охоплює три основних напрямки, які включають право переміщення і працевлаштування громадян ЄС, залучення іноземної робочої сили до країн ЄС відповідно до загальноєвропейських нормативів і правил національного законодавства країн-членів, впровадження та реалізацію спільної візової політики щодо третіх країн в рамках Шенгенських угод та додаткових регуляторних документів.

Маастрихтським договором 1992 р. було передбачено процедури, що гарантують працівникам-резидентам на території держав-членів ЄС об'єднання всіх періодів трудового стажу з метою використання права на отримання соціальних виплат. Проте спільні заходи керівних установ ЄС та держав-членів ґрунтуються на врахуванні багатоманітності національних практик, зокрема в сфері договірних відносин. В осяжній перспективі економічні розбіжності визначатимуть специфіку європейського ринку робочої сили, що гальмує деклароване європейськими договорами і угодами зближення законодавчих, регламентних та адміністративних положень у галузі регулювання міграційних процесів. Попри встановлення Маастрихтським договором 1992 р. спільного громадянства ЄС та окреслення спільних політичних цілей, національні практики регулювання міграційних процесів формуються переважно на основі індивідуальних інтересів урядових кіл країн-членів. За цих обставин, попри ухвалення на рівні ЄС уніфікованих нормативів та правил, спільне регулювання міграційної політики зберігає суперечливий характер, віддзеркалюючи специфічне поєднання принципів субсидіарності та солідарності.

Серед завдань ЄС у сфері міграційної політики головними вважаються контроль та ефективне управління міграцією, які реалізуються в процесі законодавчої діяльності та імплементації прийнятих рішень. Договір про Європейський Союз (в Маастрихтській редакції) включив вимір правосуддя і внутрішніх справ до складу інституційних основ європейської інтеграції. Однак у практичному відношенні формування спільної міграційної політики ЄС розпочалося лише з набуттям чинності Амстердамського договору (1999 р.).

Амстердамська редакція установчих договорів ЄС стимулювала узгодження нормативно-правової бази та розробку головних напрямків міграційної політики в межах спільноти, дозволивши керівним органам ЄС приймати обов'язкове для всіх країн міграційне законодавство.

Європейська Комісія, Рада ЄС та Європарламент складають «інституційний трикутник», який ухвалює рішення з міграційної політики на рівні Союзу. Діяльність цих керівних органів ЄС після 1999 р., коли Європейська Рада прийняла перший програмний документ ЄС у сфері міграційної політики «У напрямку союзу свободи, безпеки і справедливості: наріжні камені Тампере», дозволяє простежити формування головних напрямків та впровадження методів координації та практичної реалізації європейської міграційної політики як складового компоненту європейського інтеграційного процесу. В межах загального розподілу ролей Європейська Комісія пропонує перспективні орієнтири та розробляє й впроваджує конкретні регуляторні механізми та імплементаційні заходи, які впливають на реалізацію міграційної політики країн-членів. Провідну роль в узгодженні позицій країн-членів відіграє Рада ЄС з юстиції та внутрішніх справ, до повноважень якої з 1999 р. належать контроль зовнішніх кордонів, надання притулку, імміграція та профілактика та боротьби зі злочинністю. Безпосередніми виконавцями ухвалених рішень та директив є профільні агенції ЄС, такі як Європол, Фронтекс, Європейське бюро підтримки притулку, Європейська система нагляду за кордонами.

Базові рішення керівних установ ЄС, які визначають підхід до імміграції та регулювання міграційних процесів, сформульовані в низці документів останнього десятиліття. До них належать «Глобальний підхід до міграції та мобільності» (2005 р. з уточненнями, внесеними 2011 р.), «План політики у сфері легальної міграції» (2005 р.), «Європейський пакт з імміграції та притулку» (2008 р.) та «План дій ЄС щодо викликів міграції – Стратегічна відповідь» (2012 р.). Перелічені документи формулюють загальні політичні цілі спільноти та визначають засоби їх втілення на основі поєднання внутрішнього менеджменту та методів зовнішньої міграційної політики. Загальні політичні пріоритети ЄС передбачають унормування та полегшення законної міграції, сприяння мобільності робочої сили, попередження й скорочення незаконної імміграції, поширення і вдосконалення спільних стандартів міграційного менеджменту всередині ЄС, сприяння міжнародному захисту біженців та розширення «зовнішнього виміру» політики надання притулку, використання інструментів сприяння розвитку з метою пом'якшення імміграційного тиску та скорочення витоку населення з країн, що розвиваються. Управління зовнішніми міграціями передбачає впровадження на постійній основі спільних механізмів координації та менеджменту, посилення прикордонного контролю, кращу організацію легальної міграції, сприяння керованій мобільності, попередження та протидію незаконній міграції, сприяння правовому захисту прав іммігрантів та біженців. З метою посилення принципів солідарності та більшої узгодженості в політиці ЄС, з 2014 р. в якості спільних інституцій ЄС було

запроваджено спеціальні фонди притулку і міграцій та внутрішньої безпеки, які мають забезпечувати координований підхід по відповідних напрямках.

Проблеми зовнішнього регулювання міграцій розглядаються паралельно з питаннями адаптації мігрантів до суспільних умов європейських країн. Попри посилення примусових вимог, пов'язаних з адаптацією іммігрантів, основні елементи мультикультуралізму і досі визнаються керівними установами ЄС та міжнародними організаціями як важливий інтеграційний чинник. Враховуючи специфіку культурного розмаїття та позитивний потенціал міжкультурного діалогу, європейські міжнародні організації пропонують використовувати ці чинники при укладенні угод, як між окремими державами, так і між соціальними партнерами (між урядами, роботодавцями та робітниками; між урядами, представниками приймаючих суспільств та самими мігрантами; між спільнотами мігрантів та муніципалітетами) з урахуванням дотримання принципів взаємної довіри, взаємоповаги та захисту прав мігрантів. Перспективними напрямками вважаються критичний аналіз набутого досвіду, вдосконалення моделей культурного діалогу, розширення рекламно-інформаційної діяльності серед населення та працівників установ, що відповідають за прийняття рішень на всіх адміністративних рівнях.

До середини 2000-х рр. ставлення керівних установ ЄС до України пов'язувалося з протидією нелегальній імміграції за «центральноєвропейським маршрутом», яким через Україну та Молдову до країн ЄС проникали мігранти з країн СНД, Азії та Близького Сходу. За оцінками агенції Євростат, вихідці з Болгарії, Румунії та України належали до найчисельніших груп нелегальних іммігрантів у ЄС. Імплементация Україною низки нормативів та вимог ЄС, підписання угод про реадмісію (2007 р.), спрощення оформлення віз (2007 р.) та надання Плану дій щодо лібералізації візового режиму (2010 р.) сприяли уточненню взаємних зобов'язань сторін. За теперішніх обставин ставлення ЄС до України визначається сприянням політичному врегулюванню конфлікту в Україні на основі Мінських угод. При цьому перспективні цілі та завдання державної політики України стосовно трудових міграцій залишаються незмінними. Вони включають забезпечення соціального захисту українських працівників за кордоном, використання засобів сприяння поверненню заробітчан та адаптації мігрантів, ефективного залучення заощаджень мігрантів в економіку України, запобігання втраті кваліфікації фахівців внаслідок вимушеного працевлаштування на низькокваліфікованих роботах за кордоном.

ВИСНОВКИ

В результаті аналізу впливу чинників імміграції на внутрішню та зовнішню політику ЄС автор дійшов наступних висновків:

1. Методологічні підходи, поширені в сучасних теоретичних та прикладних дослідженнях міграційних проблем, відрізняються суттєвими розбіжностями в формулюваннях та базових оцінках. На відміну від більшості вітчизняних політологів, економістів і соціологів, які аналізують міграційні процеси

переважно з причинно-функціональної або культурологічної точок зору, в сучасних європейських дослідженнях набув популярності комплексний підхід, який розцінює проблеми міграцій у контексті формування спільного європейського політико-правового простру свободи, безпеки та справедливості. Такий підхід втілює спробу поєднання мотивацій економічної доцільності, аксіології та безпекового підходу в дусі наскрізної «сек'юритизації» суспільних проблем. Цей напрям охоплює весь комплекс проблематики внутрішніх справ, включаючи аспекти громадянства, працевлаштування, охорони порядку та прав людини. Водночас проблеми імміграції розглядаються і в вужчому, функціональному та операціональному значенні, яке стосується безпосередньо сфери регулювання міграцій. Реалізації цієї мети відповідає європейська політика регулювання імміграції та надання притулку, що здійснюється керівними органами ЄС, насамперед Радою ЄС з питань юстиції та внутрішні їх справ та Європейською Комісією, роль якої все більше зводиться до виконавчих та директивних функцій. Багато з аспектів, які традиційно розглядалися як сфера етнополітики, фахівці з країн ЄС пов'язують з міграційним менеджментом та засобами, покликаними сприяти адаптації іммігрантів та їх нащадків до економічних систем і суспільно-політичних стандартів країн перебування. Мультикультуралізм вважається не тільки й не стільки соціально-демографічною категорією багатоскладових суспільств, скільки пов'язується з вибором певних варіантів політики, спрямованої на інтеграцію іммігрантів до суспільств приймаючих країн.

2. Ставлення урядів країн ЄС до зростання імміграції зумовлене декількома факторами, включаючи соціально-економічні, політичні та культурно-гуманітарні. З точки зору соціально-економічних і демографічних розрахунків необхідність притоку іммігрантів зумовлена тенденціями старіння населення та потребами ринку праці. Політичні аспекти проблеми багатокультурності та регулювання міграцій пов'язані не тільки з вибором моделі соціокультурної еволюції європейських політичних націй та суспільно-правової адаптації іммігрантських громад, але й з позиціонуванням політичних партій країн ЄС, які орієнтуються на різні прошарки суспільства. На підтримку представників етнорасових і етнорелігійних меншин розраховують переважно лівоцентристи та ліві (соціал-демократи та зелені), зацікавлені в прискоренні адаптації етнорасових меншин до суспільно-політичних систем країн перебування. Однак представники іммігрантських громад виявляють відносно низький ступінь залучення до політичних процесів. Значна частина іммігрантів не має права голосу на виборах. За цих умов у середовищі іммігрантів активізуються радикальні, насамперед політизовані ісламістські течії та нелегальні угруповання, діяльність яких створює суттєву загрозу внутрішній безпеці європейських суспільств та сприяє зростанню в країнах ЄС впливу правих і ненаціоналістичних партій та рухів.

3. Основну перешкоду для створення в ЄС повністю інтегрованого внутрішнього політико-правового простру, що являє загальний орієнтир та ідеальну інтеграційну модель, становлять дисбаланси в рівнях розвитку та соціального забезпечення різних країн ЄС. Масовий наплив нелегальних біженців та мігрантів з Близького Сходу, Африки та Азії спричиняє культурно-

цивілізаційне розмивання європейських суспільств. Невдоволення наслідками міграційної політики позначилося на результатах виборів до Європейського парламенту (травень 2014 р.), які виявили зростання популярності партій правого та неонаціоналістичного спрямування. Вимоги правих (суттєвий перегляд правил міграційного контролю всередині ЄС, обмеження права на вільний вибір місця помешкання за критеріями походження, громадянства чи майнового цензу) становлять виклик ліберально-демократичним принципам європейської інтеграції.

4. Масштаби міграційних процесів на початку XXI ст. спонукали керівні інституції ЄС визнати міграцію новим «глобальним феноменом» та кардинально переглянути свій підхід до її зовнішнього регулювання. Це позначилося на схваленні таких орієнтирів, як зміцнення співробітництва та взаємодії між державами-членами з питань міграції, активізація діалогу з країнами походження мігрантів та транзитними країнами, посилення захисту від нелегальних мігрантів, які в своїй масі не підготовлені до європейського ринку праці та створюють загрозу перенавантаження соціальних бюджетів європейських країн. Визнаючи взаємозв'язок внутрішньої безпеки та зовнішньої політики, керівні інституції ЄС використовують розгалужений комплекс заходів щодо зміцнення прикордонного контролю та його моніторингу й водночас пропонують розвивати партнерство країнам, що виступають джерелами постачання мігрантів або можуть стати ними в майбутньому. Втім, ефективність використання інструментів зовнішньої допомоги периферійним країнам, що розвиваються, як способу зменшення стихійної імміграції залишається незначною.

5. Визначаючи загальну стратегію та комплексний підхід до імміграції, керівні інституції ЄС (Європейська Комісія, Європейський парламент, Рада ЄС) та уряди країн-членів ставлять за мету максимальне використання економічних можливостей, пов'язаних з міграційними процесами, й водночас намагаються зменшити потенційні негативні наслідки, такі як загострення соціальних проблем та етнополітичних конфліктів. Засобами для втілення цих цілей вважаються підвищення взаємодії між сферами зайнятості та економічного зростання, краще використання внутрішніх резервів, залучення мігрантів до продуктивної праці. Домінуюча тенденція полягає в заохоченні регульованого в'їзду до ЄС кваліфікованих робітників та спеціалістів галузей, у яких відчувається їх найбільша нестача, що мотивується підвищенням конкурентоспроможності європейської економіки. Інші принципові завдання в сфері контролю міграцій стосуються запобігання нелегальній міграції та мінімізації її причин, що зумовлює дуалістичний підхід керівних установ ЄС до контролю за міграціями.

6. Політика ЄС у питаннях регулювання міграцій залишається сферою складного узгодження позицій наднаціональних керівних установ та урядів окремих країн. Головною перешкодою для запровадження більш інтегрованої моделі «спільної» міграційної політики в межах ЄС залишаються відмінні соціально-економічні умови, рівні життя та стандарти соціальної політики в різних країнах Союзу. Спроби керівних інституцій та урядів держав ЄС гармонізувати міграційну політику стикаються з такими перепонами, як різні підходи урядових кіл окремих країн до залучення іноземної робочої сили,

відмінне ставлення до надання притулку біженцям, особливості демографічної ситуації, відмінні макроекономічні показники. Проте, під впливом політичної дестабілізації в країнах Середземномор'я та загострення регіональних конфліктів, міграційна політика ЄС набула більшої узгодженості. Останні рішення керівних структур ЄС дають підставу зробити висновок, що європейська міграційна політика орієнтуватиметься на зменшення стихійного проникнення іммігрантів та регульоване залучення кваліфікованих іноземних працівників та молоді з країн середнього рівня розвитку.

7. При виборі форм соціокультурної політики урядові кола держав ЄС все більше схиляються до поєднання поміркованих варіантів культурної багатоманітності з посиленням асиміляційних тенденцій, покликаних заохочувати молодь з іммігрантських громад адаптуватися до умов праці в сучасній європейській економіці, що включає знання мови, базових правових нормативів та професійну підготовку. Огляд програм Єврокомісії та проектів міжнародних організацій (МОП, МОМ та Ради Європи) щодо інтеграції мігрантів свідчить, що головна увага в цій сфері приділяється вдосконаленню політики адаптації мігрантів до умов життя суспільств приймаючих країн. Використання чинників культурного розмаїття визнається ефективним інструментом інтеграції мігрантів. Розробка практичних методик інтеграції іммігрантів загалом перебуває на стадії аналізу результатів «пілотних» проектів та популяризації їх позитивних наслідків.

8. В умовах активізації міжнародної мобільності населення міграційна політика покликана мінімізувати обумовлені міграцією ризики, поліпшувати соціальний клімат і ситуацію на ринку праці. Згідно Угоди про асоціацію з ЄС (2014 р.) Україна в межах спільного профільного комітету зобов'язалася розвивати діалог з усіх питань у сфері міграції, включаючи легальну міграцію, протидію нелегальній міграції та торгівлі людьми. Конфлікт у східних районах України зумовлює зосередження уваги керівних установ ЄС на питаннях мирного врегулювання та проблемах біженців і внутрішньо переміщених осіб. При цьому в перспективі для України залишається актуальним уточнення головних завдань, пов'язаних з регулюванням зовнішніх міграцій та оновленням орієнтирів державної міграційної політики.

СПИСОК ОПУБЛІКОВАНИХ ПРАЦЬ ЗА ТЕМОЮ ДИСЕРТАЦІЇ

Статті у наукових фахових виданнях

1. Оврамець М.А. Проблеми співробітництва країн ЄС у сфері міграційної політики / М.А. Оврамець // Дослідження світової політики. Зб. наук. праць. – Київ, 2012. – Вип. 2 (59). – С. 117-132.

2. Оврамець М.А. Соціальні та політичні виклики політики мультикультуралізму / М.А. Оврамець // Дослідження світової політики. Зб. наук. праць. – Київ, 2012. – Вип. 4 (61). – С. 149-158.

3. Оврамець М.А. Стан та еволюція міграційного законодавства в країнах Європейського Союзу / М.А. Оврамець // Дослідження світової політики. Зб. наук. праць. – Київ, 2013. – Вип. 3 (64). – С. 204-214.

4. Оврамець М.А. Діяльність керівних органів ЄС у сфері контролю міграцій / М.А. Оврамець // Проблеми міжнародних відносин. – Київ, 2013. – Вип. 7. – С.122-143.

5. Оврамець М.А. Проблеми інтеграції мігрантів та міжкультурного діалогу в діяльності міжнародних організацій // М.А. Оврамець // Дослідження світової політики. Зб. наук. праць. – Київ, 2013. – Вип. 4 (65). – С.105-117.

Публікація у науковому виданні України, яке включено до міжнародних наукометричних баз

6. Оврамець М.А. – Європейський мультикультуралізм у дискурсі політології міжнародних відносин / М.А. Оврамець // Вісник Маріупольського державного університету. Серія: Політологія. Історія. Зб. наук. праць. – Маріуполь, 2013. – Вип. 7-8. – С. 111-122.

Матеріали у збірниках науково-практичних конференцій

7. Оврамець М.А. Криза міграційної політики в Європі: причини та наслідки / М.А. Оврамець // Актуальні проблеми соціально-гуманітарних наук: матеріали Всеукраїнської наукової конференції (17 грудня 2011 р., Дніпропетровськ) / МОНМС України, Дніпропетровський нац. ун-т ім. О.Гончара, Факультет сусп. наук і міжнар. відносин. – Дніпропетровськ, 2011. – Ч. 1. – С. 119-122.

8. Оврамець М.А. Міграційна політика України в контексті інтеграції до ЄС / М.А. Оврамець // Придніпровські соціально-гуманітарні читання: матеріали Запорізької сесії I Всеукраїнської науково-практичної конференції (11 квітня 2012 р., Запоріжжя) / Придніпр. наук. центр НАН України і МОНМС України; Запорізький нац. ун-т.; Дніпропетровський нац. ун-т ім. О.Гончара, Факультет сусп. наук і міжнар. відносин. – Дніпропетровськ, 2012. – Ч. III. – С. 88-91.

9. Оврамець М.А. Проблема регулювання міграції в сучасній європейській політиці / М.А. Оврамець // Досягнення соціально-гуманітарних наук в сучасній Україні: матеріали Другої всеукраїнської наукової конференції (28 квітня 2012 р., Дніпропетровськ) / МОНМС України, Дніпропетровський нац. ун-т ім. О.Гончара, Факультет сусп. наук і МВ. – Дніпропетровськ, 2012. – Ч. III. – С. 14-16.

10. Оврамець М.А. Место Украины в региональных интеграционных проектах / М.А. Оврамець // Международные отношения и интеграционные проекты на постсоветском пространстве: материалы Международной научно-практической конференции (18-19 травня 2012 р., Дніпропетровськ) / Дніпропетровський нац. ун-т ім. О.Гончара, Факультет сусп. наук і міжнар. відносин. – Дніпропетровськ, 2012. – Ч. I. – С. 100-103.

11. Оврамець М.А. Зростання радикалізації іммігрантських громад в контексті глобальних трансформацій / М.А. Оврамець // Реструктуризація глобального простору: історичні виклики та імперативи: тези доповідей II міжнародної науково-практичної конференції (18 квітня 2013 р., Київ) / МЗС України, ДАУ при МЗС України. – Київ, 2013. – С. 189.

12. Оврамець М.А. «Глобальний підхід» ЄС до проблем міграції та притулку / М.А. Оврамець // Європейська перспектива України та візова політика країн ЄС: виклики і можливості: Матеріали міжнародної науково-практичної конференції (15 листопада 2013 р., Донецьк) / Донецький інститут соціальних досліджень і політичного аналізу; кафедра політології Донецького національного університету. – Донецьк, 2013. – С.109-119.

13. Оврамець М.А. Проблеми мультикультуралізму та особливості європейської міграційної політики / М.А. Оврамець // Південна Україна в міжнародних відносинах: історія та сучасність: Збірник матеріалів VII Всеукраїнської науково-практичної конф. студентів та молодих вчених (18 жовтня 2013 р., Миколаїв) / МОНМС України, Чорноморський державний ун-т ім. П.Могилу, Факультет політичних наук. – Миколаїв, 2013. – С. 203-208.

14. Оврамець М.А. Політичні та структурні аспекти спільної міграційної політики ЄС / М.А. Оврамець // Реструктуризація глобального простору: історичні виклики та імперативи: тези доповідей III міжнародної науково-практичної конференції (24 квітня 2014 р., Київ) / МЗС України, ДАУ при МЗС України. – Київ, 2014. – С. 108.

АНОТАЦІЯ

Оврамець М. А. Чинники імміграції в політиці Європейського Союзу на початку ХХІ ст. (концептуальний та праксеологічний виміри). – Рукопис.

Дисертація на здобуття наукового ступеня кандидата політичних наук за спеціальністю 23.00.04 – політичні проблеми міжнародних систем та глобального розвитку. – Державна установа «Інститут всесвітньої історії Національної академії наук України». – Київ, 2014.

Дисертація присвячена дослідженню впливу чинників імміграції на політику ЄС у сферах внутрішніх політичних відносин, безпеки та зовнішньої політики. Авторська концепція дослідження побудована на співставленні європейських концепцій міграційної політики та аналізі практичних результатів їх втілення в процесі формування спільного підходу ЄС у сфері регулювання міграційних процесів. Проаналізовано специфіку еволюції підходів керівних кіл ЄС до проблеми імміграції в контексті змін в етносоціальній структурі та сучасних політичних процесів. Розглянуто основні аспекти взаємодії країн ЄС в таких сферах, як соціокультурні відносини (протидія проникненню нелегальних мігрантів, сприяння адаптації іммігрантів до правових норм і культурних стандартів країн помешкання), залучення робочої сили та регулювання ринку праці, зовнішня політика та безпека (встановлення діалогу між ЄС та країнами походження мігрантів, посилення зв'язку між програмами зовнішньої допомоги та контролем міграцій, протидія екстремізму та проявам кримінальної транскордонної діяльності). Зроблено висновок про те, що головну перешкоду для запровадження повністю інтегрованої моделі міграційної політики в межах ЄС становлять відмінні соціально-економічні умови, рівні життя та стандарти соціальної політики, які застосовуються в окремих країнах-членах.

Результати дослідження дають підстави для прогнозування подальших тенденцій міграційної політики ЄС та його країн-членів. Врахування проблем, з якими стикаються керівні органи ЄС та уряди європейських країн при формуванні та вдосконаленні концепції міграційної політики, виглядає корисним при розробці законодавчої та нормативної бази України.

Ключові слова: Європейський Союз, імміграція, трудова міграція, міграційний менеджмент, зовнішня політика, глобальний підхід, простір свободи, безпеки та справедливості, асиміляція, мультикультуралізм.

АННОТАЦИЯ

Оврамец М. А. Факторы иммиграции в политике Европейского Союза в начале XXI века (концептуальное и праксеологическое измерения). – Рукопись.

Диссертация на соискание ученой степени кандидата политических наук по специальности 23.00.04 – политические проблемы международных систем и глобального развития. – Государственное учреждение «Институт всемирной истории Национальной академии наук Украины». – Киев, 2014.

Диссертация посвящена исследованию влияния факторов иммиграции на политику ЕС в контексте внутренних политических процессов, безопасности и внешней политики. Авторская концепция исследования основывается на сопоставлении европейских концепций миграционной политики и анализе практических результатов их реализации в процессе формирования общего подхода ЕС в сфере регулирования миграционных процессов.

Проанализирована специфика эволюции подходов руководящих кругов ЕС к проблеме иммиграции в контексте изменений в этносоциальной структуре и развития политических процессов. Предпринят сравнительный анализ подходов правительств стран ЕС к иммиграции в контексте применения концепций мультикультурализма, ассимиляции и интеграции. Дана оценка позиций партийно-политических объединений ЕС по проблемам иммиграции.

Рассмотрены основные аспекты взаимодействия стран ЕС в сферах правовых и социокультурных отношений (противодействие проникновению нелегальных мигрантов, содействие адаптации иммигрантов к правовым нормам и культурным стандартам стран проживания), привлечения рабочей силы и регулирования рынка труда, внешней политики и политики безопасности (укрепление диалога ЕС со странами происхождения мигрантов, усиление связи между программами внешней помощи и контролем миграций, противодействие экстремизму, противодействие незаконной трансграничной экономической деятельности). Обоснован вывод о том, что главным препятствием для применения полностью интегрированной, «общей» модели миграционной политики в рамках ЕС являются социально-экономические различия в уровнях жизни и неодинаковые стандарты социальной политики, которые применяются в отдельных странах. Материалы исследования позволяют прогнозировать тенденции миграционной политики ЕС и его стран-членов.

Анализ проблем, с которыми сталкиваются органы ЕС и правительства европейских стран при формировании концепции миграционной политики, может быть учтен при разработке законодательства и нормативной базы Украины в сфере миграций. Несмотря на выполнение мероприятий, предусмотренных Планом действий по либерализации визового режима между Украиной и ЕС, возможность предоставления ее гражданам безвизового режима для краткосрочных поездок в страны Шенгенской зоны находится в прямой зависимости от прекращения военного конфликта в Донбассе.

Ключевые слова: Европейский Союз, иммиграция, трудовая миграция, миграционный менеджмент, внешняя политика, глобальный подход, пространство свободы, безопасности и справедливости, ассимиляция, мультикультурализм.

SUMMARY

Ovramets M.A. Impact of immigration on the European Union policy in the early 21st century (conceptual and praxeological approaches). – Manuscript.

Thesis for the degree of a candidate of political sciences. Specialty 23.00.04 – political problems of international systems and global development. – State endowment “The Institute of World History of the National Academy of Sciences of Ukraine.” – Kyiv, 2014.

The thesis deals with the influence of factors of immigration on the EU policy in the areas of domestic relations, foreign and security policy. The author’s position is based on a comparison of European migration policy concepts and analysis of its practical results in the formation of a common EU approach to the regulation of migration processes. The author analyzed the specifics of the evolution in the EU policy makers’ approaches to the problem of immigration in the context of changes in the structure of the ethno-social and political processes. The main aspects of research include the interaction of the EU institutions in such areas as socio-cultural relations (countering penetration of illegal migrants, promoting integration of immigrants to legal norms and cultural standards of living), labor and labor market regulation. The development of the EU common foreign and security policy covers the dialogue between the EU and the countries of migrants’ origin, strengthening the link between foreign aid and migration control, combating extremism and cross-border criminal economic activities.

The conclusion is that the main obstacles for using fully integrated "general" model of the migration policy within the EU are accounted for by socio-economic differences in living standards and social policies applied in particular member countries. The author’s conclusions allow to predict the trends of migration policy of the EU and its member states. Record of problems the EU institutions and the European governments face while shaping the migration policy concept can be used in the development of Ukraine’s regulatory framework in the field of migrations.

Keywords: European Union, immigration, labor migration, migration management, foreign policy, global approach, an area of freedom, security and justice, assimilation, multiculturalism.